

Na egzamin!

POWSZECHNA
HISTORIA
PAŃSTWA i PRAWA
w pigułce

szybko

zwięźle

i na temat

Wydawnictwo C.H.Beck

POWSZECHNA HISTORIA PAŃSTWA i PRAWA
w pigułce

Inne w tej serii:

Prawo cywilne *w pigułce*
Postępowanie cywilne *w pigułce*
Prawo karne *w pigułce*
Postępowanie karne *w pigułce*
Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych *w pigułce*
Prawo i postępowanie administracyjne *w pigułce*
Prawo handlowe *w pigułce*
Prawo gospodarcze publiczne *w pigułce*
Prawo finansowe *w pigułce*
Prawo rodzinne i nieletnich *w pigułce*
Prawo konstytucyjne *w pigułce*
Prawo rzymskie *w pigułce*
Logika *w pigułce*
Historia ustroju i prawa Polski *w pigułce*
Prawo Unii Europejskiej *w pigułce*

Polecamy inne nasze publikacje:

M. Lipska-Toumi

**POWSZECHNA HISTORIA USTROJU PAŃSTW
– ĆWICZENIA**

Skrypty Becka

T. Maciejewski

**HISTORIA ADMINISTRACJI i MYŚLI ADMINISTRACYJNEJ.
CZASY NOWOŻYTNE i WSPÓŁCZESNE**

Podręczniki prawnicze

www.ksiegarnia.beck.pl

POWSZECHNA
HISTORIA
PAŃSTWA i PRAWA

w pigułce

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2014

Redaktor prowadzący: Aneta Gacka-Asiewicz

Wykorzystano materiały autorstwa
prof. zw. dr. hab. *Tadeusza Maciejewskiego*

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2014**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: IDENTIA
Druk i oprawa: ORTHDRUK Sp. z o.o.

ISBN 978-83-255-6261-8

ISBN e-book 978-83-255-6262-5

Spis treści

Wstęp	XI
DZIAŁ PIERWSZY. STAROŻYTNOŚĆ	1
Rozdział I. Monarchie despotyczne	3
Część I. Rys historyczny	3
Część II. Ustrój społeczny despotii	4
Część III. Ustrój polityczny despotii	5
Część IV. Ustrój polityczny wielkich imperiów	7
Rozdział II. Państwa-miasta – polis	9
Część I. Polis grecka	9
Część II. Civitas rzymska	21
Rozdział III. Cesarstwo rzymskie (27 r. p.n.e.–476 r. n.e.)	33
Rozdział IV. Źródła prawa (poza prawem rzymskim)	42
Część I. Pojęcie źródeł	42
Część II. Prawo Egiptu	43
Część III. Prawo Mezopotamii	43
Część IV. Prawo Izraela	44
Część V. Prawo Persji	45
Część VI. Prawo Grecji	45
Rozdział V. System prawa (poza prawem rzymskim)	47
Część I. Prawo prywatne	47
Część II. Prawo karne	50
Część III. Prawo procesowe	51
DZIAŁ DRUGI. ŚREDNIOWIECZE	53
Rozdział I. Plemienne państwa barbarzyńskie. Państwo protofeudalne i początki monarchii wczesnofeudalnej	55
Część I. Ustrój społeczno-gospodarczy	55
Część II. Ustrój polityczny	60
Część III. Wymiar sprawiedliwości	67

Rozdział II. Jednolita monarchia feudalna	70
Część I. Ustrój społeczny	70
Część II. Ustrój polityczny	83
Część III. Wymiar sprawiedliwości	91
Rozdział III. Rozdrobniona monarchia feudalna (policentryzm i monarchie dzielnicowe)	93
Część I. Ustrój polityczny	93
Część II. Sądownictwo	98
Rozdział IV. Monarchia stanowa	101
Część I. Ustrój społeczny. Struktury stanowe	101
Część II. Ustrój miast	109
Część III. Ustrój polityczny	112
Część IV. Wymiar sprawiedliwości	125
Rozdział V. Zagadnienia ogólne prawa średniowiecznego	130
Część I. Główne nurty i cechy	130
Część II. Dominacja prawa zwyczajowego	131
Część III. Partykularyzm prawa	131
Część IV. Stanowość prawa	132
Część V. Kazyistyka prawa	133
Rozdział VI. Źródła prawa	134
Część I. Prawo barbarzyńców	134
Część II. Późnośredniowieczne prawo rodzime	138
Część III. Odmienność systemu źródeł prawa angielskiego (po 1066 r.)	144
Część IV. Prawo kanoniczne	147
Część V. Prawo rzymskie w średniowieczu	149
Rozdział VII. Prawo prywatne	154
Część I. Prawo osobowe	154
Część II. Prawo małżeńskie, rodzinne i opiekuńcze	159
Część III. Prawo rzeczowe	163
Część IV. Prawo spadkowe	169
Część V. Prawo zobowiązań	174
Rozdział VIII. Prawo karne	179
Część I. Prawo karne wczesnego średniowiecza	179
Część II. Zmiany w prawie karnym późnego średniowiecza	188
Rozdział IX. Postępowanie sądowe	191
Część I. Najdawniejsze sposoby dochodzenia sprawiedliwości	191

Część II. Proces zwyczajny	191
Część III. Postępowanie z urzędu	196
Część IV. Postępowanie szczególne	197
Część V. Postępowanie zapobiegawcze	198
Część VI. Postępowanie egzekucyjne	199
DZIAŁ TRZECI. CZASY WCZESNONOWOŻYTNE	201
Rozdział I. Ustrój polityczny	203
Część I. Władza królewska	203
Część II. Administracja centralna	204
Część III. Reprezentacje stanowe	208
Część IV. Administracja lokalna	209
Rozdział II. Wymiar sprawiedliwości	213
Część I. Sądownictwo królewskie	213
Część II. Sądownictwo stanowe	215
Rozdział III. Republiki wczesnonowożytne na przykładzie Anglii	217
Część I. Ustrój polityczny	217
Część II. Wymiar sprawiedliwości	220
Rozdział IV. Źródła prawa wczesnonowożytnego	221
Część I. Myśl kodyfikacyjna XVI–połowy XVIII w.	221
Część II. Źródła prawa we Francji	223
Część III. Źródła prawa w Rzeszy Niemieckiej	223
Część IV. Źródła prawa w Rosji	224
Część V. Prawo rzymskie w czasach nowożytnych	225
Część VI. Źródła prawa angielskiego	226
Rozdział V. Zmiany w prawie prywatnym	227
Część I. Prawo osobowe	227
Część II. Prawo małżeńskie, rodzinne i opiekuńcze	228
Część III. Prawo rzeczowe	229
Część IV. Prawo spadkowe	232
Część V. Prawo zobowiązań	233
Rozdział VI. Zmiany w prawie karnym	234
Część I. Charakterystyka ogólna	234
Część II. Przestępstwo	234
Część III. Kara	236

Rozdział VII. Postępowanie cywilne	239
Część I. Proces rzymskokanoniczny	239
Część II. Kierunki rozwoju procesu cywilnego w czasach wczesnonowożytnych	242
Rozdział VIII. Postępowanie karne	244
Część I. Proces inkwizycyjny	244
Część II. Angielski proces karny	246
DZIAŁ CZWARTY. CZASY NOWOŻYTNE (PÓŻNONOWOŻYTNE)	249
Rozdział I. Zagadnienia ogólne konstytucjonalizmu	251
Część I. Pojęcie konstytucji	251
Część II. Ustanowienie i zmiana konstytucji	251
Część III. Struktura i systematyka konstytucji	252
Część IV. Treść konstytucji	253
Część V. Państwo konstytucyjne. Kryteria podziałów	253
Rozdział II. Znoszenie podstaw feudalnego ustroju społecznego (1774–1814)	256
Rozdział III. Liberalno-demokratyczne monarchie konstytucyjne	259
Część I. Ustrój polityczny	259
Część II. Wymiar sprawiedliwości	270
Rozdział IV. Monarchie absolutne i postabsolutne	271
Część I. Ustrój polityczny państw złożonych (konfederacji, federacji, unii realnych)	271
Część II. Państwa unitarne	274
Część III. Wymiar sprawiedliwości	279
Rozdział V. Reżimy autorytarne	282
Część I. Ustrój polityczny	282
Część II. Wymiar sprawiedliwości	285
Rozdział VI. Republiki	286
Część I. Ustrój polityczny	286
Część II. Wymiar sprawiedliwości na przykładzie Stanów Zjednoczonych	294
Rozdział VII. Zagadnienia kodyfikacji prawa	296
Część I. Problem kodyfikacji prawa w XVIII w.	296
Część II. Prawo natury – ideologiczna podstawa kodyfikacji	296

Część III. Założenia nowoczesnego kodeksu prawa	298
Część IV. Zagadnienie kodyfikacji prawa w Anglii	298
Część V. Zagadnienie kodyfikacji prawa w USA	299
Rozdział VIII. Prawo cywilne	300
Część I. Rozwój prawa cywilnego i myśli cywilistycznej w XIX i XX w.	300
Część II. Źródła prawa cywilnego. Przebieg prac kodyfikacyjnych i ich rezultaty	303
Część III. Instytucje prawa cywilnego	309
Część IV. Źródła prawa handlowego	316
Część V. Instytucje prawa handlowego	318
Rozdział IX. Prawo karne	321
Część I. Myśl karnistyczna XVIII–XX w.	321
Część II. Źródła prawa karnego	323
Część III. Podstawowa problematyka nowożytnego prawa karnego	327
Rozdział X. Postępowanie cywilne	333
Rozdział XI. Postępowanie karne	335
Część I. Myśl humanitarna i jej postulaty	335
Część II. Źródła prawa	336
DZIAŁ PIĄTY. CZASY WSPÓŁCZESNE	339
Rozdział I. Konstytucyjne gwarancje praw obywatelskich i ich praktyczna realizacja w okresie międzywojennym	341
Rozdział II. Zarys ustroju gospodarczego w okresie międzywojennym	343
Rozdział III. Ustroje liberalno-demokratyczne	344
Część I. Stare i nowe monarchie konstytucyjne	344
Część II. Stare i nowe republiki	344
Rozdział IV. Reżimy autorytarne	349
Część I. Pojęcie autorytaryzmu	349
Część II. Władza głowy państwa (król, prezydent, premier, <i>caudillo</i>)	350
Część III. Władza ustawodawcza	351
Część IV. Zarząd lokalny. Samorząd	352

Rozdział V. Reżimy totalitarne	353
Część I. Pojęcie totalitaryzmu	353
Część II. Totalitaryzm włoski i niemiecki	353
Część III. Totalitaryzm bolszewicki. Stalinizm	355
Część IV. Systemy prawne państw demokratycznych	357
Część V. Systemy prawne państw totalitarnych	357

Wstęp

Zapewne czujesz presję przed zbliżającym się egzaminem i zastanawiasz się jak przebrnąć przez setki stron tekstu tak, aby wiadomości zostały w Twojej głowie. Konieczne są notatki, zakresłaczki itp., których zadaniem jest pomóc Ci w uporządkowaniu wiedzy. Co jednak jeśli czasu jest coraz mniej, a po przeczytaniu tych setek stron nie starczyło go już na notatki i rysowanie tabel? Rozwiązanie stanowi właśnie ta publikacja. To kompaktowe opracowanie wszystkich najważniejszych zagadnień, których znajomość pomoże w zdaniu egzaminu. Przedstawiamy Ci idealne narzędzie zarówno do nauki, jak i do powtórki przed egzaminem. Dzięki zwięzłemu ujęciu tematu, tabelom, wykresom i wyróżnieniom szybko przyswoisz i powtórzysz wiedzę, a podejście do egzaminu stanie się mniej stresującym przeżyciem.

Korzystaj także z testów, do których odeśle Cię QR Code z okładki.

Powodzenia!

Redakcja

**DZIAŁ PIERWSZY.
STAROŻYTNOŚĆ**

Rozdział I. Monarchie despotyczne

Część I. Rys historyczny

1. Egipt. Wystąpiła w nim tendencja do centralizacji i integracji państwewek. Wywołały ją przede wszystkim warunki naturalne, a zwłaszcza konieczność stworzenia jednolitego systemu irygacyjnego wzdłuż Nilu. Najpierw doszło do zjednoczenia **Górnego Egiptu**, następnie **Dolnego Egiptu**. Ostateczne ich scalenie było dziełem faraona **Menesa** (ok. 3100 r. p.n.e.), założyciela I dynastii. Licząca się od tamtej pory historia starożytnego Egiptu objęła prawie 3000 lat, sięgając aż do 332 r. p.n.e. W tym czasie Egiptem rządziło 30 dynastii. W pierwszym tysiącleciu p.n.e., w tzw. **epoce późnej**, doszło do ostatecznego upadku państwa, które od 525 r. p.n.e. stało się **provincją perską**, pozostając nią aż do podbojów **Aleksandra Wielkiego** (332 r. p.n.e.).

2. Sumerowie. W połowie czwartego tysiąclecia p.n.e. w południowej **Mezopotamii** osiedlili się **Sumerowie**, tworząc miasta-państwa (Ur, Uruk, Lagasz). Na gruzach potęgi politycznej Sumerów **Sargon z Akadu** stworzył pierwsze wielkie państwo semickie, istniejące ok. 2300–2100 r. p.n.e., które przekształciło się w **państwo sumeryjsko-akadyjskie**, trwające do ok. 1800 r. p.n.e. Jego zmierzch zapoczątkowało powstanie **państwa starobabilońskiego** na południu Mezopotamii (**Hammurabi** 1792–1750 p.n.e.) oraz **staroasyryjskiego** (**Szamszi Adad** 1748–1716 p.n.e.) na północy. Pierwsze upadło po półtora wieku, drugie stworzyło wielkie imperium, obejmujące w różnych okresach cały Bliski Wschód, a nawet Egipt. Upadek Asyrii nastąpił u schyłku VII w. p.n.e. Jej miejsce na okres wieku zajęło **państwo nowobabilońskie**, któremu kres położył w 539 r. **Cyrus**, twórca **uniwersalnego imperium perskiego**.

3. Palestyna. Obszar Palestyny stał się łupem plemion semickich, które założyły tutaj wiele państw. Największe znaczenie spośród nich uzyskało państwo izraelskie, gdzie scentralizowana monarchia powstała ok. 1030 r. (**Saul**).

Część II. Ustrój społeczny despotii

1. Kapłani. Odgrywali najważniejszą rolę w despotiach. Była to grupa zamknięta, dziedziczna, na czele stał arcykapłan. W Egipcie występowała grupa wyższa (ojcowie lub słudzy boży) i niższa (czyści). Posiadali władzę, rozległą wiedzę, liczne przywileje i ziemie z nadań monarszych.

2. Ludność świecka. Składali się na nią urzędnicy, żołnierze, kupcy, rzemieślnicy, chłopci, niewolnicy. Przykładowo w Mezopotamii istniał podział na 3 grupy:

- *awilum* – pełnoprawni obywatele (potomkowie zdobywców, członkowie rodów),
- *muszkenum* – warstwa pośrednia (wyzwolenicy i autochtoni),
- *wardum* – niewolnicy.

3. Urzędnicy. To druga po kapłanach najważniejsza warstwa w państwie. Sprawne funkcjonowanie państwa i gospodarki spowodowało, zwłaszcza w Egipcie, wykształcenie się tysięcy posad urzędniczych. Pierwotnie funkcję tą można było objąć dzięki zdobytemu wykształceniu, później także poprzez dobre urodzenie.

4. Żołnierze. Za zasługi dostawali ziemie i przywileje (zwłaszcza podatkowe). W Mezopotamii wojownicy uzyskiwali w dzierżenie tzw. *ilkum*. Obejmowało ono: grunt, dom, ogród, a nawet inwentarz żywy. *Ilkum* było dziedziczne i niezbywalne. Jego posiadacz zobowiązany był wykonywać służbę wojskową osobiście. Naruszenie tego zakazu karano śmiercią, zaś *ilkum* przekazywano najętemu zastępcy.

5. Kupcy i rzemieślnicy. Kupcy i rzemieślnicy stanowili niewielki ułamek społeczeństwa. Położenie prawne tej grupy, w świetle zachowanych źródeł, nie jest jasne. W Egipcie praw politycznych nie posiadali, z kolei w Mezopotamii zaliczani byli do klasy pełnoprawnych.

6. Chłopi. Najlicniejszą grupą społeczną byli chłopci, stanowiący ponad 90% ogółu ludności. W Egipcie, gdzie dominowała własność państwowa, chłopci żyli z reguły na ziemi faraona we wspólnotach gminnych, rzadziej dzierżawiąc ziemię należącą do urzędników i świątyń. Odwrotnie było w Mezopotamii, gdzie panujący, możni i urzędnicy oddawali zazwyczaj chłopom ziemię w dzierżawę bezpośrednią. Z tego tytułu musieli płacić świadczenia w naturze, wynoszące przeważnie połowę lub trzecią część zbiorów.

7. Niewolnicy. Źródłem niewoli było:

- jeństwo wojenne,
- urodzenie oraz
- sprzedaż niewypłacalnego dłużnika lub jego rodziny.

W rezultacie dominowali niewolnicy państwowi, a prywatnych było niewiele.

Pod względem prawnym niewolnik był rzeczą. Dopuszczano jednak posiadanie przez niego rodziny i drobnego majątku ruchomego, który po jego śmierci przysługiwał panu.

Wolność zazwyczaj uzyskiwało się poprzez samowykupienie, na które można było pożyczyć pieniądze. W sumie w historii Wschodu znaczenie gospodarcze niewolników nie było wielkie. Największą ich liczbę zatrudniał monarcha do wykonywania różnorodnych posług w pałacu (niewolnictwo pałacowe).

Część III. Ustrój polityczny despotii

1. Monarcha

Egipt	Sumerowie	Państwo sumeryjsko-akadyjskie	Państwo żydowskie
<i>faraon</i>	<i>pates</i>	<i>lugal</i> później <i>król</i>	<i>lugal</i> później <i>król</i>

Pochodzenie władzy monarszej miało **charakter teokratyczny**. W państwie egipskim **faraon był najpierw bogiem, później synem boga**, wreszcie tylko pośrednikiem między bogami a ludem, strażnikiem „*Maat* – boskiego ładu”. W Mezopotamii władca był w trzecim tysiącleciu jeszcze **inkarnacją samego boga**, jego uosobieniem. W drugim tysiącleciu uważano go już jedynie za **wybrańca bóstw**, zastępcę boga na ziemi. Stopniowy upadek idei boskości panującego był więc wyraźny. Złożyły się na to różne czynniki: brak trwałego zjednoczenia państw (Mezopotamia), upadek państwowości, złe rządy, klęski wojenne, liczne zamachy stanu, detronizacje itp.

Za istotę boską nie był jedynie uważany król żydowski, jakkolwiek był pomażanem wybieranym za pośrednictwem proroków.

Władza monarchy miała **charakter despotyczny**. Panujący łączył bowiem w swym ręku całą władzę: ustawodawczą, wykonawczą, sędowniczą i wojskową. Realizację tych uprawnień traktowano, zgodnie z teokratycznym charakterem państwa, jako wykonywanie woli boga. Była ona święta. Sprzeciwienie się jej uznawano za najcięższe przestępstwo, zagrożone

najsurowszymi karami oraz potępieniem w życiu pozagrobowym. Wyjątkiem było państwo izraelskie, gdzie ważną rolę odgrywało zgromadzenie, król nie posiadał też tutaj władzy ustawodawczej, a administracyjna była ograniczona.

2. Administracja centralna i lokalna

a. **Zastępca monarchy.** Był drugą najważniejszą osobą w państwie – w Egipcie był to **wesyr**, w Mezopotamii **nuband**. Do ich obowiązków należał:

- zarząd dworu,
- kierowanie sprawami państwa (robotami publicznymi, skarbowością itp.),
- sprawowanie najwyższego sądownictwa w imieniu władcy (Egipt) oraz naczelne dowództwo wojskowe (Mezopotamia).

Ich faktyczna władza dorównywała nieraz monarszej. W Egipcie znaczną pozycję osiągnęli też **kanclerz** i **naczelný skarbnik**.

b. **Administracja Egiptu.** Egipt terytorialnie podzielony był na **nomy**. Na ich czele stali naczelnicy zwani **nomarchami**. W swym ręku dzierżyli władzę administracyjną, sądową i skarbową oraz sprawowali zarząd gospodarczy; wynagradzani byli dobrami w naturze.

c. **Administracja Mezopotamii.** W Mezopotamii do stworzenia scentralizowanej administracji doszło dopiero w okresie państwa starobabilońskiego (reformy *Hammurabiego*).

Kraj dzielił się na prowincje z gubernatorami (*issaku*), wywodzącymi się z dawnych władców lokalnych. Te dzieliły się na okręgi z naczelnikami (*pa-hatu*). Najniższą jednostką administracyjną była gmina na czele z wójtem (*rabianu*).

Wszyscy urzędnicy mianowani byli przez króla. Sprawowali funkcje administracyjne, policyjne i sądownicze.

d. **Administracja w państwie żydowskim.** Państwo żydowskie podzielone było na 12 okręgów. Po śmierci *Salomona* (ok. 930 r. p.n.e.) rozpadło się ono na królestwo judzkie (2 plemiona – Jerozolima) i izraelskie (10 plemion – Samaria). Każdy okręg przez jeden miesiąc w roku miał obowiązek dostarczać do pałacu produkty konieczne dla utrzymania dworu i służby. Władza w poszczególnych okręgach należała do sędziego.

3. Sądownictwo. Formalnie najwyższym sędzią był monarcha, źródło wszelkiej sprawiedliwości. Faktycznie rozstrzygał tylko sprawy najważniejsze (np. zdradę) lub niektóre odwołania. Brak rozdziału między władzą sądową a administracyjną powodował przy tym, że sądownictwo sprawowali

urzędnicy państwowi. W Egipcie był to wezyr na szczeblu centralnym oraz nomarchowie na poziomie terytorialnym. W Mezopotamii, w okresie istnienia cywilizacji Sumerów, sądownictwo spoczywało najpierw w rękach kapłanów, a miejscem sądu były świątynie. W ręce świeckich urzędników wymiar sprawiedliwości przeszedł dopiero od reform *Hammurabiego*.

Sądy były kolegialne, a ich skład tworzyli lokalni urzędnicy wyrokujący w otoczeniu asesorów (starszyzna). Najważniejsze sprawy podlegały jednak jurysdykcji królewskich sędziów zawodowych.

Część IV. Ustrój polityczny wielkich imperiów

1. Państwo asyryjskie. Najstarszym wielkim imperium Wschodu było państwo asyryjskie. Po upadku Asyrii (VII w. p.n.e.) nastąpił szybki rozwój imperium perskiego. Zapoczątkował je w 559 r. p.n.e. *Cyrus II Wielki*, zaś zakończyła jego istnienie śmierć *Dariusza III* w 331 r. p.n.e.

Władcy asyryjscy uznawali się za potomków boga *Assura*, wykonawców jego woli. Racją istnienia państwa były ciągle wojny, podejmowane na rozkaz boga. W okresie nowego państwa, podbiwszy większość starożytnego Wschodu, królowie zaczęli się określać panami czterech stron świata. Już sama ta tytulatura wyraźnie wskazywała na przyjęty przez Asyrię ekspansjonizm. Król dzierżył w swym ręku wszelką władzę. Jego zastępcą był *turtan*.

System administracji Asyrii powstał pod koniec X w. p.n.e. Państwo podzielono na wielkie prowincje zarządzane przez **namiestników**. W VIII w. p.n.e. doszło do podziału prowincji na mniejsze jednostki terytorialne, zarządzane przez mianowanych przez króla urzędników. Obok obszarów państwa pozostawiono terytoria obejmujące kraje podbite, administrowane przez dotychczasowych władców, sprawujących władzę w imieniu Asyrii. Ten dwoisty system wynikał z dysponowania przez Asyrię zbyt małymi rezerwami ludzkimi i zemścił się na niej w końcu VII w. p.n.e., kiedy to bunt terroryzowanych przez wieki ludów doprowadził do nagłej katastrofy państwa i jego ostatecznego upadku (608 r. p.n.e.).

2. Imperium Perskie. Stworzone zostało przez *Cyrusa II Wielkiego* na gruzach imperium asyryjskiego. Zorganizował je jednak na przełomie VI/V w. p.n.e. król *Dariusz I*. Podstawą jego polityki była łagodniejsza eksploatacja ludów podbitych, w porównaniu z systemem asyryjskim, o którym żywo pamiętano. Zapewniło to panowaniu perskiemu większą stabilizację oraz poparcie lokalnych możnych i kapłanów, z którymi dzielili się władzą, zachowując sobie pierwszeństwo.